Hawdd ei Ddeall

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Gwerthusiad o'r Cod Ymarfer Awtistiaeth

Cam 2:

- **Y cynnydd sydd wedi cael ei wneud gan bobl sy'n gweithio mewn gwasanaethau awtistiaeth**
- **Beth mae pobl awtistig, eu teuluoedd a'u gofalwyr yn feddwl**

Tachwedd 2025

Sut i ddefnyddio'r ddogfen yma

Dyma fersiwn hawdd ei ddeall o: **Gwerthuso'r Cod Ymarfer ar Ddarparu Gwasanaethau Awtistiaeth**.

Mae'r geiriau mewn **ysgrifen glas trwm** yn gallu bod yn anodd eu deall. Mae beth maen nhw'n feddwl ar **dudalen 40**.

Lle mae'r ddogfen yn dweud **ni**, mae hyn yn meddwl **Pobl a Gwaith**. I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Gwefan: www.peopleandwork.org.uk

Ebost: duncan.holtom@peopleandwork.org.uk

Ffôn: 029 2048 8536

Mae'r ddogfen yma wedi cael ei gwneud yn hawdd ei deall gan **Hawdd ei Ddeall Cymru** gan ddefnyddio **Photosymbols**. I ddweud wrthyn ni beth rydych chi'n feddwl am y fersiwn hawdd ei ddeall yma, cliciwch yma.

Rhif trwydded Photosymbols 4035272477

Cynnwys

Beth ydy'r adroddiad yma 4

Beth rydyn ni wedi ei wneud 9

Beth rydyn ni wedi ei ddysgu 11

Asesiad diagnostig 11

Cael gwybodaeth, cyngor a chymorth 15

Gwasanaethau i bobl â mwy nag 1 cyflwr 21

Codi ymwybyddiaeth a hyfforddiant 23

Gwasanaethau cynllunio a gwirio 26

Sut mae'r Cod wedi newid pethau 28

Sut i wella gwasanaethau 32

Mwy o wybodaeth 39

Geiriau anodd 40

Beth ydy'r adroddiad yma

Mae'r **Cod Ymarfer ar Ddarparu Gwasanaethau Awtistiaeth** yn set o reolau mae'n rhaid eu dilyn gan y gyfraith.

Rydych chi'n gallu darllen y fersiwn hawdd ei ddeall o'r Cod yma.

Mae **Cod Ymarfer** yn rhoi rheolau a chyngor am y ffyrdd gorau o weithio. Mae'n dweud sut i ddilyn deddfau a chynlluniau.

Fe fyddwn ni'n galw hyn yn y **Cod** yn fyr.

Mae'r Cod yn set o reolau mae'n rhaid eu dilyn gan y gyfraith. Er enghraifft, mae'r Cod yn dweud:

- Rhaid i gynghorau a byrddau iechyd ddweud wrthych chi am wasanaethau awtistiaeth yn eich ardal.

- Mae'n rhaid iddyn nhw eich helpu i gael y gefnogaeth rydych chi ei angen. A pheidio â'ch cadw chi'n aros yn rhy hir.

- Rhaid cael gwybodaeth a hyfforddiant am awtistiaeth mae pawb yn gallu ei ddefnyddio.

Mae’r **Cod** yma ar gyfer:

- Pobl awtistig, eu teuluoedd a’u gofalwyr – fel eu bod yn gwybod pa wasanaethau ddylen nhw eu cael.

- Darparwyr gwasanaeth awtistiaeth.

Rydyn ni’n grŵp elusennol o’r enw **Pobl a Gwaith**.

Fe wnaeth Llywodraeth Cymru ofyn i ni edrych ar wasanaethau awtistiaeth yng Nghymru.

Fe wnaethon ni edrych ar ba mor dda y mae byrddau iechyd a chynghorau yn dilyn y **Cod Ymarfer** ar gyfer darparu gwasanaethau awtistiaeth.

Fe wnaethon ni edrych ar hyn mewn 2 ran. Yn 2023 fe wnaethon ni ysgrifennu ein hadroddiad cyntaf, o'r enw Cam 1.

Roedd yr adroddiad am beth mae pobl sy'n gweithio mewn gwasanaethau awtistiaeth yn feddwl am y Cod.

Rydych chi'n gallu darllen yr adroddiad hawdd ei ddeall yma.

Dyma ein hail adroddiad, o’r enw Cam 2. Mae’r adroddiad yma am:

- y cynnydd mae pobl sy’n gweithio mewn gwasanaethau awtistiaeth wedi ei wneud

- beth mae pobl awtistig, eu teuluoedd a’u gofalwyr yn feddwl

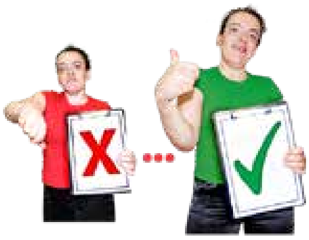

- beth rydyn ni’n meddwl ddylai ddigwydd i wneud gwasanaethau awtistiaeth yn well.

Beth rydyn ni wedi ei wneud

Fe wnaethon ni helpu gwasanaethau ym mhob ardal I edrych ar sut roedden nhw'n gwneud.

Fe wnaethon ni siarad â phobl sy'n gyfrifol am wneud yn siŵr bod y Cod yn cael ei ddilyn. Roedd hyn yn meddwl pobl o wasanaethau iechyd a chymdeithasol.

Fe wnaethon ni gasglu gwybodaeth mewn gwahanol ffyrdd:

- fe wnaethon ni siarad â gwahanol dimau
- gwneud arolygon gyda staff sy'n gyfrifol am gynghorau a byrddau iechyd
- cael gwybod beth roedd oedolion, rhieni a gofalwyr awtistig yn feddwl
- edrych ar wefannau, cynlluniau lleol, ac ymchwil ac adolygiadau eraill.

Dydyn ni ddim yn gallu siarad â phob person awtistig yng Nghymru na'u teuluoedd, felly efallai y bydd rhai pobl yn cael profiadau gwahanol.

Roedd y cwestiynau oedd yn cael eu gofyn i oedolion awtistig a rhieni a gofalwyr yn wahanol i'r cwestiynau oedd yn cael eu gofyn i staff.

Beth rydyn ni wedi ei ddysgu

Asesiad diagnostig

Mae **asesiad diagnostig** yn set o gwestiynau a phrofion sydd yn cael eu gwneud i weld os ydy person yn awtistig.

Diagnosis ydy pan fydd gweithwyr iechyd proffesiynol yn penderfynu bod gan berson gyflwr.

Mae 2 wasanaeth ym mhob ardal sy'n cefnogi plant ac oedolion:

- **Gwasanaeth Niwro-ddatblygiadol Plant**

- **Gwasanaethau Awtistiaeth Integredig i Oedolion**

Gwasanaeth Niwro-ddatblygiadol Plant

Mae'r **Gwasanaeth Niwro-ddatblygiadol Plant** yn dîm o weithwyr proffesiynol.

Maen nhw'n cefnogi plant a phobl ifanc sydd efallai gyda chyflwr **niwro-ddatblygiadol**. Maen nhw hefyd yn cefnogi eu teuluoedd.

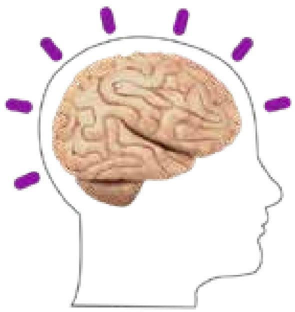

Mae **niwro-ddatblygiadol** yn meddwl y ffordd mae'ch ymennydd yn datblygu ac yn gweithio.

Mae **cyflyrau niwroddatblygiadol** yn bethau fel Awtistiaeth ac ADHD.

Gwasanaethau Awtistiaeth Integredig

Mae 7 **Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig yng Nghymru**. Maen nhw'n darparu:

- asesiad diagnostig **awtistiaeth oedolion**
- cymorth a chyngor i oedolion awtistig, rhieni a gofalwyr, a gweithwyr proffesiynol.

Roedd y 2 wasanaeth yn gwneud y rhan fwyaf o'r pethau yn y Cod.

Ond mae llawer o ardaloedd yn dal i gael trafferth gwneud **asesiadau diagnostig** i blant o fewn y terfyn amser.

Mae gan rai ardaloedd lai o staff. Mae hyn yn gallu gwneud gwasanaethau yn anodd eu rhedeg.

Dydy gwasanaethau plant ddim bob amser yn gallu rhoi cymorth cyn neu ar ôl **diagnosis**.

Gwasanaethau eraill

Dydy Gwasanaethau Iechyd Meddwl Oedolion a Gwasanaethau Anabledd Dysgu ddim yn dilyn y Cod yn llawn.

Mae pobl mewn rhai lleoliadau, fel carchardai, yn dal i'w chael hi'n anodd cael **asesiadau diagnostig**.

Beth ddywedodd pobl

Roedd llawer o bobl yn siarad am gefnogaeth cyn neu ar ôl **diagnosis**. Yn enwedig i blant.

Mae rhieni a gofalwyr yn aml yn disgwyl bod cael **diagnosis** yn meddwl eu bod nhw'n gallu cael mwy o help.

Ond ar ôl y **diagnosis**, maen nhw'n aml yn flin iawn. Oherwydd nad ydyn nhw'n cael yr help maen nhw eisiau.

Cael gwybodaeth, cyngor a chymorth

Mae cael gwybodaeth am wasanaethau awtistiaeth wedi gwella.

Mae gwefannau a thimau a grwpiau awtistiaeth lleol wedi helpu i wneud gwybodaeth yn well ac yn haws i'w ddarganfod.

Maen nhw'n helpu i rannu gwybodaeth am wasanaethau awtistiaeth yn eu hardal.

Mae rhai pobl yn meddwl mai **Gwasanaethau Awtistiaeth Integredig** ydy'r unig wasanaeth awtistiaeth yn eu hardal.

Ond mae yna lawer o wasanaethau eraill sydd:

- yn archwilio oedolion am awtistiaeth

- yn cefnogi pobl awtistig, eu teuluoedd, a gofalwyr.

Dywedodd rhai pobl ei bod yn gallu bod anodd deall sut mae’r holl wahanol wasanaethau yn gweithio. A lle i fynd am help.

Gwasanaethau asesu

Mae’r rhan fwyaf o wefannau byrddau iechyd lleol yn esbonio’n glir sut i ddod o hyd i **Wasanaethau Awtistiaeth Integredig**.

Mae rhieni a gofalwyr yn dweud ei bod hi’n anodd cael mynediad **at Wasanaethau Niwro-ddatblygiadol Plant**.

Dydy gwybodaeth am **Wasanaethau Iechyd Meddwl Oedolion ac Anabledd Dysgu** ddim yn cael ei rhannu llawer.

Mae pobl yn gallu cael gwybodaeth am asesiadau gofal cymdeithasol drwy’r gwasanaeth **Gwybodaeth, Cyngor a Chymorth**.

Mae’r gwasanaeth **Gwybodaeth, Cyngor a Chymorth** yn rhan o’ch cyngor lleol.

Mae’n darparu gwybodaeth a chyngor. Neu yn dweud wrthych chi lle i fynd i gael y wybodaeth rydych chi ei hangen.

Mae’r gyfraith yn dweud bod rhaid i bob cyngor lleol gael y gwasanaeth yma.

Hawliau ac ymwybyddiaeth

Dydy pob person awtistig ddim yn gwybod am eu hawl i **asesiad anghenion**.

Asesiad anghenion ydy pan fydd staff iechyd a gofal cymdeithasol yn darganfod beth ydy eich anghenion a sut maen nhw'n gallu eich cefnogi.

Dydy pob gofalwr ddim yn gwybod am eu hawl i **asesiad gofalwr**.

Asesiad gofalwr ydy pan fydd staff iechyd a gofal cymdeithasol yn edrych ar beth ydy anghenion eich gofalwr a sut maen nhw'n gallu eu cefnogi.

Does dim llawer o wybodaeth am yr hawliau yma ar wefannau.

Beth ddywedodd pobl

Dydy llawer o bobl ddim yn credu y bydd asesiad yn eu helpu.

Efallai oherwydd:

- dydy pobl ddim bob amser yn deall beth mae asesiad yn feddwl

- mae llawer o bobl yn meddwl bod asesiad yn ddefnyddiol dim ond os ydy e’n dangos eu bod yn gallu cael cefnogaeth.

Gwasanaethau i bobl â mwy nag 1 cyflwr

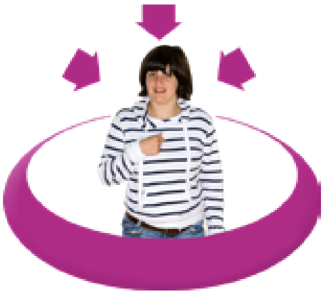

Mae cynghorau a byrddau iechyd wedi dechrau rhoi cymorth wedi ei seilio ar anghenion pobl.

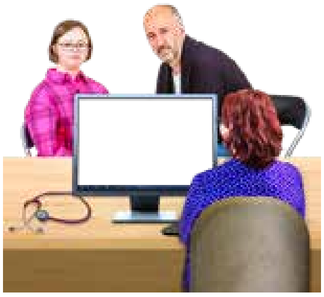

Ond maen nhw angen **diagnosis** i gael cefnogaeth.

Mae plant a phobl ifanc awtistig yn dal i'w chael hi'n anodd cael cymorth gan wasanaethau iechyd meddwl.

Mae'r **Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig** yn gallu cefnogi oedolion awtistig sydd â mwy nag 1 cyflwr, os nad ydyn nhw'n cael help yn barod gan:

- Gwasanaethau Iechyd Meddwl Oedolion
- Gwasanaethau Anabledd Dysgu

Os ydy gwasanaethau fel y Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig a Gwasanaethau Iechyd Meddwl Oedolion neu Wasanaethau Anabledd Dysgu yn gweithio gyda'i gilydd, mae hynny yn gallu helpu pobl â mwy nag 1 cyflwr.

Beth ddywedodd pobl

Dywedodd y rhan fwyaf o bobl ei bod yn anodd cael cymorth gan Wasanaethau Iechyd Meddwl neu Anabledd Dysgu.

Dywedodd llawer o rieni mai dim ond pan fydd y broblem yn gwaethygu y mae Gwasanaethau Iechyd Meddwl ar gael.

Mae Gwasanaethau Anabledd Dysgu yn bennaf yn cefnogi pobl sy'n cael llawer o drafferth gyda deall a defnyddio gwybodaeth. Roedd rhai pobl yn teimlo bod hyn yn gadael allan eraill sydd hefyd angen cefnogaeth.

Codi ymwybyddiaeth a hyfforddiant

Dydy pob ardal ddim yn dilyn y Cod yn yr un ffordd.

Dydy llawer o staff ddim yn gwybod digon am wasanaethau Gwybodaeth, Cyngor a Chymorth.

Mae cynghorau a byrddau iechyd wedi gwneud yn dda gyda'r pethau yma:

- hyfforddi staff am awtistiaeth. Mewn rhai ardaloedd **mae'n rhaid i staff** wneud hyfforddiant awtistiaeth
- rhoi hyfforddiant ychwanegol i staff sy'n gwneud asesiadau
- gwneud yn siŵr bod gan staff mewn gwasanaethau awtistiaeth y sgiliau a'r hyfforddiant cywir.

Hyfforddiant

Mae'r **Tîm Niwrowahanol Cenedlaethol** wedi helpu i wneud hyfforddiant defnyddiol.

Mae rhai ardaloedd hefyd wedi gwneud eu hyfforddiant awtistiaeth eu hunain.

Mae'r Cod wedi gwneud i reolwyr gymryd hyfforddiant ymwybyddiaeth awtistiaeth yn fwy difrifol.

Anghenion hyfforddi

Fe ddylai staff iechyd a gofal cymdeithasol gael hyfforddiant sy'n cyd-fynd â'u swydd.

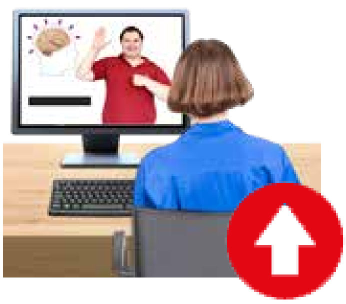

Mae llawer o staff wedi gwneud hyfforddiant sylfaenol. Mae angen hyfforddiant uwch.

Cynnwys pobl awtistig

Fe ddylai pobl awtistig, rhieni a gofalwyr fod yn rhan o wneud a darparu hyfforddiant awtistiaeth.

Beth ddywedodd pobl

Dywedodd llawer o bobl nad ydy staff iechyd, fel meddygon teulu a nyrsys, yn gwybod sut mae awtistiaeth yn effeithio ar eu bywydau.

Dywedodd ychydig o bobl yr un peth am staff gofal cymdeithasol.

Roedd y rhan fwyaf o bobl yn teimlo na fyddai staff iechyd a gofal cymdeithasol yn gwneud newidiadau i ateb eu hanghenion.

Fel rhoi amser ychwanegol ar gyfer apwyntiadau. Neu roi gwybodaeth yn Hawdd ei Ddeall.

Gwasanaethau cynllunio a gwirio

Mae grwpiau awtistiaeth ym mhob ardal o Gymru.

Mae gan rai ardaloedd **hyrwyddwr awtistiaeth**.

Mae **hyrwyddwr awtistiaeth** yn helpu pobl i ddeall y problemau mae pobl awtistig a’u teuluoedd yn eu hwynebu.

Mae grwpiau awtistiaeth ar draws Cymru yn gweithio mewn gwahanol ffyrdd.

Mae gan rai ardaloedd grwpiau mwy gyda mwy o aelodau.

Mae hyn wedi helpu i edrych ar fwy o fathau o wasanaethau awtistiaeth.

Mae'r rheolau yn y Cod wedi helpu grwpiau awtistiaeth i gael mwy o gefnogaeth gan uwch arweinwyr. Ond mae'n rhy gynnar i weld effaith y newidiadau yma.

Sut mae'r Cod wedi newid pethau

Mae mwy o ardaloedd yn dilyn y Cod ers 2023.

Mae'r Cod yn helpu:

- pobl I gael gwybodaeth a chyngor
- codi ymwybyddiaeth a hyfforddi staff am awtistiaeth
- gyda gwasanaethau cynllunio.

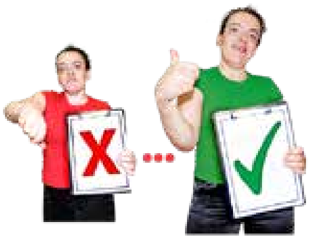

Mae grwpiau awtistiaeth lleol a rhanbarthau yn gweithio i wella gwasanaethau. Ond does fawr o newid wedi bod mewn cael asesiadau.

Mae'r Cod yn siarad am iechyd a gofal cymdeithasol yn unig. Dydy e ddim yn cynnwys ysgolion, swyddi, na thai.

Beth sy'n ei gwneud hi'n hawdd neu'n anodd dilyn y Cod

Rhai pethau sydd wedi ei gwneud hi'n hawdd:

- Mae'r Cod yn bwysig a rhaid ei ddilyn gan y gyfraith. Mae'n rhoi mwy o bŵer i bobl sydd eisiau newid pethau.

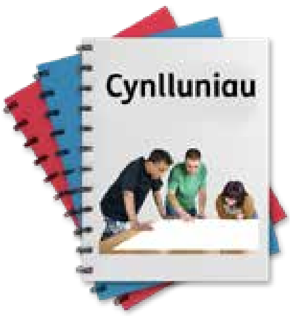

- Rheolau a chyfreithiau eraill sy'n helpu gyda'r Cod, fel: fframwaith NEST/NYTH, Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Lles, Deddf Cydraddoldeb.

- Arian gan Lywodraeth Cymru i wneud gwasanaethau awtistiaeth cenedlaethol.

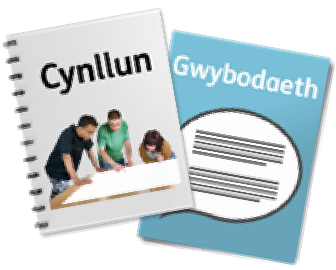

- Help gan y **Tîm Niwrowahanol Cenedlaethol**. Roedd hyn yn cynnwys cynllun hyfforddi, cyrsiau a gwybodaeth.

Rhai pethau sydd wedi ei gwneud hi'n anodd:

- Mae'r Cod yn hir, a dydy e ddim yn hawdd i'w ddefnyddio. Mae hyn yn gallu ei gwneud hi'n anodd i bobl wybod os ydyn nhw'n dilyn y Cod a beth i'w wneud yn gyntaf.

- Dydy gwasanaethau iechyd a chymdeithasol ddim bob amser yn gweithio gyda'i gilydd yn dda.

- Mae gan wasanaethau iechyd a chymdeithasol lawer o bobl sydd angen eu help a dim digon o arian. Maen nhw'n cael problemau cadw a llogi staff.

- Mae yna feysydd lle nad oes unrhyw berson neu grŵp wedi cymryd cyfrifoldeb am edrych pa mor dda maen nhw'n dilyn y Cod.

- Mae’n gallu bod yn anodd dilyn y rheolau oherwydd bod ardaloedd yn rhedeg gwasanaethau mewn gwahanol ffyrdd.

- Mae rhywfaint o gyllid yn y tymor byr neu’n cael ei oedi.

Sut i wella gwasanaethau

Beth rydyn ni'n meddwl ddylai cynghorau a byrddau iechyd ei wneud

Gwella cynllunio ac edrych ar wasanaethau

Gwneud grwpiau lleol a hyrwyddwyr awtistiaeth yn gryfach.

Gwrando ar brofiadau pobl ac edrych ar wasanaethau.

Cynnwys pobl awtistig a gofalwyr wrth gynllunio.

Gwneud yn siŵr bod gwasanaethau yn gwneud newidiadau i bobl awtistig. Fel amseroedd apwyntiad hirach, neu ddarparu gwybodaeth hawdd ei ddeall.

Edrych ar bethau fel sut mae **asesiadau diagnostig** yn gweithio mewn gwasanaethau anabledd dysgu ac iechyd meddwl.

Defnyddio gwybodaeth ac adborth i wneud gwasanaethau'n well.

Gwneud yn siŵr bod cyllid yn cefnogi syniadau newydd a gwasanaethau arbenigol.

Cynnwys awtistiaeth mewn polisïau a meysydd gwaith eraill.

Hyfforddiant

Cynnwys awtistiaeth mewn cynlluniau hyfforddi staff.

Gwneud hyfforddiant **gyda** phobl awtistig a gofalwyr.

Edrych i weld os ydy hyfforddiant yn gwella sgiliau a hyder staff.

Cael gwasanaethau

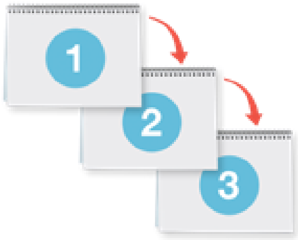

Gwneud hi’n glir sut i gael gwasanaethau.

Rhannu’r wybodaeth yma gyda’r staff a’r bobl.

Gwneud yn siŵr bod pobl mewn carchardai yn gallu cael gofal cymdeithasol.

Gwasanaethau diagnostig

Darparu cymorth i bobl sy'n aros am **ddiagnosis**.

Gwneud yn siŵr bod pobl mewn carchardai yn gallu cael **asesiadau diagnostig**.

Lleihau amseroedd aros ar gyfer **asesiadau diagnostig**.

Defnyddio gwybodaeth o wahanol adolygiadau i wneud gwasanaethau yn well.

Beth rydyn ni'n meddwl y dylai Llywodraeth Cymru ei wneud

Dweud wrth fwy o bobl am y Cod a beth mae'n ei feddwl iddyn nhw.

Gwneud yn siŵr bod yr holl wasanaethau a thimau yn gweithio'n well gyda'i gilydd.

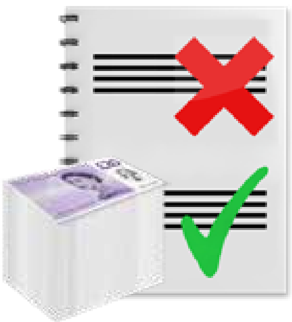

Defnyddio cyllid a chefnogaeth gan Lywodraeth Cymru a'i thimau i wneud newidiadau cadarnhaol. Er enghraifft:

- Rhannu gwybodaeth a syniadau da.

- Gwneud canllawiau a rheolau ar gyfer staff sy'n gweithio gyda phobl awtistig.

- Gwneud yn siŵr bod cyllid yn cefnogi cynlluniau lleol.

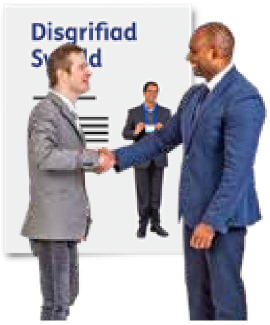

- Dweud beth ddylai pob tîm a hyrwyddwr awtistiaeth ei wneud. Dangos sut mae grwpiau a'r bobl yma yn gallu gweithio gyda'i gilydd i ddilyn y Cod.

- Edrych ar sut mae'n bosibl cynnwys polisïau am bethau fel awtistiaeth mewn meysydd gwaith eraill.

- Gweithio gyda'r tîm **Niwro-ddatblygiadol** a grwpiau eraill sy'n gweithio ar awtistiaeth.

- Gwneud y Cod newydd yn fwy syml, yn fwy clir ac yn hawdd i'w ddilyn. Mae'r Cod newydd yn bwriadu cynnwys cyflyrau eraill sy'n digwydd yn aml gydag awtistiaeth, fel ADHD.

Mwy o wybodaeth

Y bobl a ysgrifennodd yr adroddiad yma ydy:

Dr Duncan Holtom gyda Dr Sarah Lloyd-Jones.

Os ydych chi eisiau gwybod mwy, rydych chi'n gallu cysylltu gyda:

Post:

Dr Christopher Ben Eaton
Yr Is-adran Ymchwil a Gwybodaeth Gymdeithasol
Gwasanaethau Gwybodaeth a Dadansoddol
Llywodraeth Cymru, Parc Cathays
Caerdydd, CF10 3NQ

Ebost:
Ymchwil.IechydAGwasanaethauCymdeithasol@llyw.cymru

Mae'r ddogfen yma ar gael yn Saesneg hefyd.

Geiriau anodd

Asesiad diagnostig

Mae asesiad diagnostig yn set o gwestiynau a phrofion sydd yn cael eu gwneud i weld os ydy person yn awtistig.

Diagnosis

Diagnosis ydy pan fydd gweithwyr iechyd proffesiynol yn penderfynu bod gan berson gyflwr.

Niwro-ddatblygiadol

Mae niwro-ddatblygiadol yn meddwl y ffordd mae eich ymennydd yn datblygu ac yn gweithio. Mae anhwylderau niwroddatblygiadol yn bethau fel Awtistiaeth ac ADHD.

OGL Crown copyright 2026 Digital

ISBN 978-1-80633-746-0

Photosymbols®
Publisher Licence 403527247